

Թեամբ մի խոյս կու տան երբեմն սուրբ Գրոց իրթին մասերը մեկնելէն, և կամ եթէ աւոնոց բացարձակութիւն մ'այլ տան, զայդ աւոնոց ապացուցանելու համար իշ փաստերով կ'ըսեն կ'անցնին. ընդ հակառակին Սարգիս վ. իւր կաթ. թղթոց մեկնութեան մէջ գրեթէ ամէն բառ կը մեկնէ, ամէն խնդիր կը ըննէ, և տուած վճիռներն այլ կը ջանայ ապացուցանել փաստերով, նա՛ մանաւանդ երբեմն մէկ ապացուցական փաստով չշատանալով, ուրիշ մ'այլ կը յաւելու, և անշուշտ այս պատճառաւ իւր մեկնութիւնն այլ այնքան ստուարացած է: Սորա մէջ աստուածաբանն կարող է գտնել, իբր ի դասատեարի, միաստուածութեան, երրորդութեան, արարչութեան, մարդեղութեան, շնորհաց, խորհրդոց, հանդերձեալ կենաց, եկեղեցւոյ և սուրբ Գրոց վերաբերեալ զանազան խնդիրներ, զորս և բաւական սրամիտ գիտողութեամբ բացայայտեր է: Սակայն սոցա վրայ երկարորէն խօսելը մեր նպատակէն դուրս լինելով, գանք այժմ մեր հարեւանցի ակնարկին տալու այս երկասիրութեանս գլխաւոր աղբերաց վերայ:

Արդի մատենագրութեան գրեթէ ամէն դասագրոց մէջ կ'ըսուի, թէ Սարգիս ընդհանրապէս հետեւող եղած է Գրիգոր աստուածաբանի, Կիւրղի, Բարաղի, Եփրեմի և Յուհաննու Ոսկեբերանի, և այլն: Այս կարծիքս որքան և յինքեան ստոյգ կրնայ լինել, սակայն, ինչ որ գիտենք, ցարգ փաստերով կամ օրինակներով ապացուցուած չէ այս ենթադրուած հետեւողութեանս ստուգութիւնն և թէ ինչ աստիճանի լինելն. ահաւասիկ մենք ներկայ յօդուածիւս կու գանք ստուգելու զայդ ըստ կարի:

Քաջայայտ է ամենուն, թէ ՃԲ դարու մատենագիրք Ե դարու թարգմանչաց պէս չունեցան գիտութեանց երեւելի շտեմարաններ, ինչպիսիք էին այն ժամանակին Եդեսիա, Կեսարիա, Աղեքսանդրիա, Աթէնք, Հռովմ, Բիւզանդիոն, և այլն: Սակայն աղոնց սեղ իբրու գիտութեանց շտեմարաններ ծառայեցին իրենց այն վանքերն՝ որոց շատերը նորոգեր, շատերն այլ նորոգ կանգնեցնելն Ռուբինեանք: Եւ ինչպէս գիտենք, այս ժամանակիս մէջ արդէն իսկ սուրբ Գրոց և սուրբ

հարց բազմաթիւ երկասիրութիւնք թարգմանուած լինելով ի հայկական ոսկեղենիկ բարբառ թարգմանչաց և հետագայ մատենագրաց ձեռօք, դարուս մատենագիրք այնուհետեւ զանոնք առձեռն պատրաստ ունէին իրենց առջեւ, և յիշեալ վանքերու մէջ առանձնացած կը թափանցէին այդ դրուածոց ոչ միայն իմաստից խորը, այլ և երբեմն իրենց կը սեպհականէին զանոնք, ջանալով նմանիլ նաեւ իրենց հայկական լեզուին, որ Ե դարէն մինչեւ նոյն ժամանակ բաւական կորուսեր էր իւր ոսկեղինիկ փայլը՝ յոյն, ասորի և արաբ լեզուաց ազդեցութեանց ներքեւ: Եւ այս իսկ է անշուշտ պատճառն, որով այս դարուս գիտութիւնք և հայկական լեզուն եւս այնպէս յանկարծական փայլ մի կը ստանան: Արդ, այսպիսի ազդեցութեան մի ներքեւ ընկած միջոց եթէ դարուս քաջ մատենագիրներէն ոմանք կրցան իրենց մտաց և հանճարոյն սեպհական փայլերն եւս ցոյց տալ, ընդհակառակն ոմանք ալ չլստահացած իրենց կարողութեան վերայ, դարձած են գրեթէ հետեւակ գրիչներ, որոց կարգէն կը թուի մեզ նաեւ Սարգիս վ. իւր մեկնութեան աղբերաց ցուցածին համեմատ: Յիշուի, իւր մեկնութիւնն ուշի ուշով ընթերցողն պիտի տեսնէ, թէ նա կարծուածէն ալ աւելի կը հետեւի սուրբ հարց և մանաւանդ Ոսկեբերանի զրուածոց, զորս անընդհատ կարգալով ոչ թէ միայն նմաներ է անոր ճարտասանական ձեւերուն, նկարագիրներուն, օրինակներուն և հայկական լեզուի ոճերուն և դարձուածներուն, այլ նաեւ շատնեղը մտած միջոց բառ առ բառ օրինակած է անոր հատուածները. և մասնաւորապէս այս բանաբաղութիւնս զգալի կ'երեւի ի Յորդորակս, որոց գրեթէ ամենուն մէջ ընթերցողն կը նշմարէ ազդեցութիւն մի Ոսկեբերանի ոգոյն թէ՛ ըստ իմաստից և թէ՛ ըստ լեզուի: Մենք հարեւացի ակնարկ մ'իսկ տալով Սարգիս և Ոսկեբերանի մեկնութեանց վերայ, գտած ենք մի բանի ամբողջական Յորդորակներ և ուրիշ այլ և այլ մանր կտորուանք կամ տողեր, զորս Սարգիս բառ առ բառ օրինակած է Ոսկեբերանէն՝ այս տեսակ օրինակութիւններ ըրած է նոյնպէս նաեւ ուրիշ սուրբ հարց